

ЗА СПИСАНИЕТО „ДНЕС И УТРЕ“ И КАРЕЛ ВАН ДЕ ВУСТЕЙНЕ

доц. д-р Багрелия Борисова

В края на миналия век и началото на този се забелязва изключително плодотворен период за изкуството в Белгия и в частност за литературните изяви във Фландрия. Под влиянието на далите културния облик на цяла Европа течения като импресионизъм, символизъм, парнасизъм и формализъм в Южна Нидерландия, наречена Фландрия, се формира движението „Днес и утре“. Инициаторите на това движение основават списание със същото име, превърнало се в негов програмен орган.

Списанието „Днес и утре“ излиза в две поредици с известен период на прекъсване: от 8 април 1893 г. до октомври 1894 г. са предложени десет броя на читателите. След две години то започва да излиза отново — от 1896 до 1901 г.

„Днес и утре“ се възприема като провокационно в новаторството си и революционно в естетическите си позиции. Инспириращо за създателите на списанието действат френскоезичните белгийски периодични издания с антиконформистки възгледи, защитаващи позициите на „изкуството за самото изкуство“, умерения натурализъм и социално ангажираното изкуство.

От решаващо значение за отношението на писателите от групата „Днес и утре“ към езика и оформянето на езиково чувство е влиянието на излизащото в Холандия по същото време списание „Нов водач“.

Обновителната дейност на „Днес и утре“ не обхваща само литературата. Благодарение на сътрудничеството с известни художници тогава и преди всичко на съдействието на Хенри ван де Велде списанието излиза в луксозен и безупречен в типографско отношение вид. Ван де Велде изработва ви-

Карел ван де Вустейне

нетката за корицата, превърнала се в символ на движението. Редица други художници допринасят за илюстрациите и цялостното оформление. По този начин първата поредица на списанието се превръща в модел за стила „арт нуво“.

Втората поредица на „Днес и утре“ се различава значително от първата с много по-семплото си оформление, но за сметка на това обаче тя оказва силно влияние върху фламандското движение, като се разширява. От първоначалната борба за права на нидерландския език то прераства в борба за социално-икономически права на населението във Фландрия. Така списанието придобива много по-широко влияние и значение, като надхвърля първоначалните цели, формулирани от ентузиазирани писатели и художници.

Инициатор и движеща фигура на „Днес и утре“ е писателят Аугуст Вермейлен. Той окачествява списанието като необходимо за младото поколение творци във Фландрия, защото изразява тяхната мисъл и воля, без да налага естетически правила и догми. В програмната си статия Вермейлен дава тълкувание и на названието на цялото движение — то е насочено към изкуството днес и това, което ще дойде утре, и е посветено на проблемите, които възникват при отразяване на новите необходимости на времето.

Като редактори на първата поредица работят писателите Кирил Бойсе, Емануел де Бом и Проспер ван Лангендонк.

Въпреки различията в естетическите възгледи и някои противоречия в политическите позиции, групата е сплотена от месианския дух, съзнанието за отговорност и необходимостта от такъв програмен орган.

В списанието се публикуват не само литературни произведения, но и критически статии за съвременната белгийска и чужда литература. Откликва се и на всички по-значими културни събития в страната и Западна Европа. Без съмнение авторите се стараят да са в авангарда на културния живот в Белгия.

Като най-значим поет от първата генерация на „Днес и утре“ се налага Проспер ван Лангендонк. Неговата дълбоко религиозна поезия в класическа сонетна форма дава израз на безсилието на индивида да се справи с трагичните за него обстоятелства в личен аспект и варира от отчаяние до вътрешен бунт и самоизвисяване.

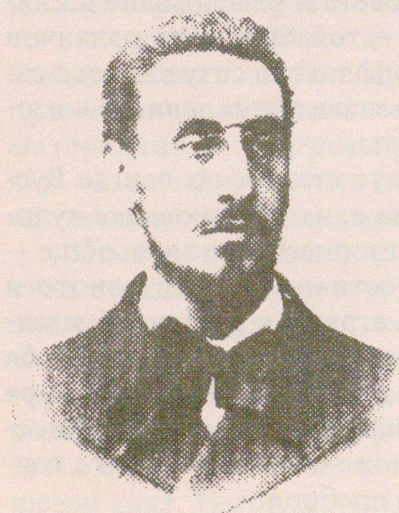
Инициаторът Аугуст Вермейлен публикува ранните си творби в списанието и те дават тон на цялата поредица с аналитично-интроспективната си тенденция. По-късно той пише символично-алегоричния роман „Странстващият евреин“, в който синтезира идеала на движението „Днес и утре“ за

всеобхватния живот, воден напред от вечно търсеция дух на съмнението.

Един от първите психологически романи във Фландрия — „Развалини“ от Емануел де Бом — е публикуван също в списание „Днес и утре“. Авторът тендира повече към психологизъм, задълбочавайки се в търсенето на вътрешното равновесие. В по-късните си години де Бом се изявява преди всичко като журналист и издава сборници с хроники и очерци, които са ценен документ за културния живот във Фландрия в началото на XX век. Това са сборниците „Жива Фландрия“ (1917 г.), „Нова Фландрия“ (1925 г.) и „Ежедневен труд за Фландрия“ (1928 г.).

Най-значимият прозаик от първата генерация на „Днес и утре“ и същевременно първият истински представител на натурализма във Фландрия е Кирил Бойсе. В списанието са публикувани само две новели на Бойсе, но те принадлежат към значимите произведения на течението, излезли в „Днес и утре“. По-късно, когато вече не е в състояние да внася дела си за финансиране на списанието, той напуска редакцията.

Някои от произведенията на Бойсе излизат в списание „Нов водач“, което е голямо признание за фламандски автор в Холандия. С холандска помощ той публикува и първия си натуралистичен роман, „Правото на силния“ (1893 г.). Бойсе е изключително плодотворен писател и в рамките на тази статия споменаваме само някои от произведенията му, за да се добие представа за творците, основали списание „Днес и утре“. Като натуралист Бойсе се доближава до френската школа. Романът му „Животът на Розекен ван Дален“ (1906 г.) е типичен пример за това. Следват селските романи „Пълен живот“ (1908 г.), „Магаренцето“ (1910 г.) и „Нощно нападение“ (1912 г.) След Първата световна война той пише три реалистично-психологически романа, както и четири сборника разкази, с които — според думите

Аугуст Вермейлен

на Вермейлен — увековечава обикновения фламандец.

Второто поколение на „Днес и утре“ е белязано от делото на Карел ван де Вустейне — поет и прозаист, типичен представител на символизма, оставил много трайни следи в историята на нидерландскоезичната литература.

През 1900-1901 г. в списанието се появяват стихове на младия тогава Карел ван де Вустейне, които веднага са окачествени от познавачи и почитатели на движението като неоспорим връх във фламандската поезия. Стиховете на Карел ван де Вустейне завладяват читателите с почти декадентската умора от живота, със съмненията в смисъла на земното съществуване и изключително фината смесица от мистични, етични и философски аспекти, обаяни с неповторимите индивидуални нотки от душевността на този поет.

От една страна, Карел ван де Вустейне очевидно създава поезия, която е силно повлияна, разбира се, от приоритетния му интерес към собствения душевен мир. Той държи много на „вътрешната реалност“, която излиза най-вече чрез поетическия образ. Това обаче в никой случай не изчерпва същността на поетическия свят на Карел ван де Вустейне. Той е пропит от духа на времето си, подчертаната егоцентричност в светогледа и вгълбяването, тендиращо към самоанализ и самооценка и граничещо със съзнателно будена тъга и с екзистенциални съмнения, кореспондират с поезията и поетиката на големата френска школа тогава — Бодлер, Верлен и Маларме.

Дистанцирайки се от индивидуализма и сензитивизма на движението на писателите от осемдесетте години в Белгия и привържениците на „Нов водач“ в Холандия, Карел ван де Вустейне се идентифицира напълно с идеалите на „Днес и утре“ и в този сми-

слъ стига до прозрението, че поезията е преди всичко отражение на индивидуалното чувство към света, на светоусещането на отделната личност. Това убеждение дава повод на ван де Вустейне да характеризира собствената си поезия като „символична автобиография“, при което той набляга и на решаващата роля на художествените средства по време на символизма и на течението „Днес и утре“.

До 1906 г. трае ранният период в творчеството на Карел ван де Вустейне. Той се отличава преди всичко със сенсуалистично-импресионистичните си черти.

Ранните стихосбирки на ван де Вустейне са „Бащината къща“ (1903 г.) и „Градината на птиците и плодовете“ (1905 г.). Би трябвало да се изтъкне, че първата е отпечатана на ръчната преса на известния тогава печатар Жул де Пратере. В стиховете, поместени в тези две първи книги на автора, преобладава влиянието на сетивните възприятия. Типичните за символизма и импресионизма внушения на определена атмосфера на чувствата върви при младия поет паралелно със силно впечатляващи картини, в които се възкресяват далечни смътни спомени. По този начин се осъществява умножаване на пластове и разслояване на лирически герой — той битува на различни нива, изпада в конфликтни ситуации със самия себе си и осъзнава отчуждението и изолацията си от света.

Още в ранните стихове на ван де Вустейне се очертава една от основните художествени идеи в творчеството му въобще — борбата между сетивното, чувственото и земното, от една страна, и духовното, извишеното и неземното, от друга. Тази борба тлее и избухва в душата на героя и го кара да се чувства разкъсан между две крайности, от които не може да се отрече, но с които не може да се пребори.

Темата за любовта в ранните творби на ван де Вустейне търпи една нечесто среща на трактовка: любовта при него в повечето случаи е съпроводена от страх — лирическият герой не може напълно да се отдаде на чувството си към любимата жена, защото същевременно се самоанализира и самонаблюдава, анализира и наблюдава и околните. Като резултат от това поведение отрезвяването настъпва преди да е дошло опиянението от чувството. Страхът от „уморената животинска страст“ и раздвоението, съмненията в трайността на чувствата въобще пред изпитанията на времето засенчват любовта и придават меланхоличен тон на стиховете му.

Работата като кореспондент в „Нов Роттердамски вестник“ и чиновник в Белгийското министерство на науката и изкуството се свързва с преходния период от сенсуализъм към спиритуализъм. Все по-голямо впечатление авторът отдава на метафизичните елементи и същевременно опростяване на претоварения образен поетичен език.

За пример в това отношение може да служи стихосбирката „Златна сянка“ (1910 г.) от втората фаза в творчеството на Карел ван де Вустейне. Тя много добре илюстрира процеса на сложното разслоение на лирическото „аз“, което се мъчи да овладее центробежните сили в себе си. Дуализмът на „аз“-а, детерминиран в зависимост от земното и материалното, и стремленията, насочени към възвишени, духовни цели, са определящи за поетическия му свят на този етап.

В центъра на поетическото изображение стои страданието от вътрешното раздвоение, което е резултат от особеното възприемане на външния свят, но всъщност рефлектира обратно върху него чрез поетичните образи в „Златна сянка“. Тук лирическият герой страда не само от конфликтния си душевен свят. Неговият трагизъм се засилва

от съзнанието за самотата, в която той се намира и от която не може да се измъкне въпреки свръхусилията, положени от него. Обърнал се с въпросите си към света, той се конфронтира с мълчаливата, статична природа и далечния, почти абстрактен за него Бог.

Метафизичното измерение се превръща в една от основните характеристики от творчеството на Карел ван де Вустейне през третия период от живота му, когато той става професор в Гентския университет. Ван де Вустейне изработва свой собствен стил на мистична поезия, в която читателят потъва. Така той опознава един странен, привлекателен с трансценденталността си свят на въображението и творчески преработеното сложно отражение на действителността.

През 1924 г. излиза „Субстрата“, а две години по-късно — „Сито сърце“. Тази стихосбирка бележи окончателната ориентация на автора към метафизично поетическо отражение.

Една от най-известните стихосбирки на Карел ван де Вустейне е „Калният мъж“ (1920 г.). Образът на калния мъж се превръща в символ на разкъсвания от вътрешни дисхармонии, съмнения и мъка човек в бодлериански дух.

„Бог край морето“ (1926 г.) и „Планинско езеро“ (1928 г.) съдържат последните творби на поета, в които стремежът на лирическият герой към единение с Бога и откъсването въобще достигат кулминационната си точка. Възвишените региони, към които се отправя въображението на героя, са загатнати с помощта на библейски мотиви и митологични фигури, със символичното значение на светлината, топлината и простора, противопоставени на острите рифове на морското крайбрежие, мрака и хаоса.

Карел ван де Вустейне създава символична проза, в която — също както и в пое-

зията — решаваща роля играе поетическото въображение. И в разказите му се срещат неспирният стремеж към абсолютни стойности и истината, пречупени през призмата на интензивираното чувство и личностния конфликт.

Първият му сборник разкази „Ян с двойното чело“ (1908 г.) е точен израз на вътрешния дуализъм на самия автор. Заглавието на разказа, дал име на целия сборник, вече напуска за тази двойственост. В стила на диалогичната френска проза ван де Вустейне създава бисери на фантастичния разказ.

Мотивът за любовта, познат ни от ранните стихосбирки на автора, получава в разказите му допълнително развитие. Плътската любов се изгласква на заден план като резултат от префункциониране образа на жената. Ван де Вустейне идентифицира жената с представата за греха, затова тя се превръща във „фаталната жена“ — пагубна, но и неизбежна за мъжа. Съмненията и резервите си относно любовта ван де Вустейне проектира в образа на заплашващата мъжкия

суверенитет стихия. В тази връзка е любопитно да се отбележи, че авторът на практика рисува с ирония и саркастични нотки женски образи, в които биха могли да се разпознаят жени от неговото собствено обкръжение.

Следват сборниците „Отклонения“ (1910 г.), „Постоянно присъствие“ и „Божи фантазии“ (и двата излезли през 1918 г.), където се срещат разкази в различен стил — претрупани барокови описания, естетизиращи рефлексии, силно метафоризирани фантастични фабули и притчи, афористични наблюдения — и всичко това подплатено с уникалното езикотворчество на Карел ван де Вустейне.

Поезията и прозата на Карел ван де Вустейне се числят към върховите постижения на нидерландскоезичната литература на XX век. Изключителният полет на естетическата му мисъл, неповторимата поетическа образност с впечатляващи авторови внушения и сложният, но пленяващ читателя език засенчват всички съвременници на ван де Вустейне и остават мярка за поетическо майсторство за поколения напред.

Списание от 1896 г.